

A Cseszkó házaspár a Theológiai Szemle 1985-ös cikkében

Vásárhelyi orvospár mártírhalála Malájában

Emlékezés dr. Cseszkó Gyulára és feleségére

Hosszú az út Hódmezővásárhelytől Celebeszig, — az alföldi művelt parasztváros életétől a déltengeri szigetek mártírhaláláig. „De ez az én utam, mert Hozzád visz, Uram...” — énekelhette dr. Cseszkó Gyulák szíve, amint megélte az Utat, melyre Urunk hívta el őket: „Aki én utánam akar jöni, tagadja meg magát..., vegye fel az ő keresztyét...” Sorsuk ott van a Zsidókhöz írt levél 11. részének vértanúságai között: „Kínpadra vonattak ..., kardra hányattak ..., akikre nem volt méltó a világ ...”

Hogy a fiatal orvos és felesége hogyan és pontosan mikor kerültek Hollandiába, még nem világos, de a húszas évek második felében mindketten ott diákoskodtak, s ott születtek első gyermekeik.

„Nem tudom, hogy jutottak szüleim arra az elhatározásra, hogy tengerentúli misszióra ajánlják fel szolgálatukat, — írja Van de Beekné Cseszkó Emma Kanadából. — Édesapám kálvinista volt s a leydeni egyetemen tanult. Ott ismerkedett meg más diákokkal, akik a Missziói Tanács szolgálatában álltak. Megszerették s mivel a missziói állomásokon nagy szükség volt orvos-misszionáriusra, elhatározták, hogy elküldik őket a déltengeri szigetekre. Éppen ez volt a szívük vágya.

Dr. Cseszkó Gyulát és feleségét, sz. Eórhalmi Hadady Emmát, kik mindketten a hódmezővásárhely-ótemplomi gyülekezetben nevelkedtek, 1931-ben küldötte ki és indította útnak az egyik holland református Miszsiói Tanács Oegstheest-ből a Fülöp-szigetek és Celebesz között levő szigetvilág Sangi és Talaude szigeteire, mint orvos-misszionáriusokat. Jáva szigetén, a fornodadi Salatiga misszió kórházában történt trópusi átképzés után 1932 karácsony-szombatján érkezett meg a szolgálatra kész orvosházaspár Sangi szigetére. Ún. „indiai doktorok” működtek ott már rég és missziós klinikák is voltak a misszionáriusok és diakonisszák szolgálatával, de dr. Cseszkó volt az első Európában képzett orvos, aki felesége szakképzett adminisztrációs segítségével megszervezte a kiterjedt szigetvilág rendszeres orvosi gondozását.

A sanghai primitív kórház orvosi ellátásán túl az volt a célja, hogy a hatáskörébe tartozó szigetek minden lakosa rendszeres orvosi gondozást kapjon. Átvette tehát az eddig amatőr egészségügyi személyzet gondozásában volt klinikákat, rendszeresen látogatta azokat előre meghirdetett útiterv szerint, személyzetről és gyógyszerről gondoskodott számukra s bizony

azoknak költségeit is magának kellett előteremtenie összeköttetései alapján. Volt rendszeres hajójárat a szigetek közt — minden 14 napban fordult a kis hajó —, erre azonban nem építhette az ő rendszeres látogatásait. Segédmotoros kis csónakjával közlekedett és szinte fanatikus köteleességérzettel ragaszkodott a hat hónapra előre meghirdetett útitervéhez.

— Semmi nem tudta visszatartani: sem az időjárás, sem a viharos tenger, melynek a világnak ebben a részében kiszámíthatatlanok, — írja róla Scherrer J. E. E. svájci misszionárius. — Makacs köteleességérzettel ragaszkodott úti programjához s még a hajós személyzetet is bámulatra ragadta. Megtörtént, hogy a roppant vihar, a személyzet ínszakasztó erőfeszítése ellenére, a kis csónakot Tamako helyett Makalehi szigetre sodorta. Az is előfordult, hogy a rettenetes idő ellenére az orvos ott volt egy bizonyos állomáson a meghirdetett időre, de a vihar miatt a páciensek oly nagy késéssel érkeztek, hogy akkorra már neki meghirdetett menetrendje szerint tovább kellett mennie.

Jólesik olvasnunk a róla szóló egyik megemlékezésben, hogy dr. Cseszkó hűségesen élte hitét, miközben szeretettel szolgálta embertársait. A szolgálatban, gyakran orvosi szerszámok nélkül, „könnyű kézzel” dolgozott. Ezt is Isten áldásának tekintette. S mikor gyógyult betegek eljöttek hozzá hálálkodni, szelíden utasította vissza még a köszönetét is:

— Ne nekem köszönjétek, hanem Istennek, aki megáldott engem, hogy mint az ő eszköze, szolgáljak Neki.

Úgy látszik, központját áttette Tahoena szigetre, s ott a kórház elégtelennek bizonyult. Feleségével együtt terveket dolgoztak ki a kórház kibővítésére. Dr. Cseszkóné, mint gyermekei leveleiből megtudjuk, építésznek készült s a férj orvosi szempontból való követelményei a feleség építészeti szaktudásával kitűnően egészítették ki egymást. Mindketten igen nagy odaszentelődéssel dolgoztak és rendkívül nagy istenáldást jelentettek a szigetek népének. Megépült előbb a poliklinika, majd a női szárny, azután a csecsemő- és gyermekosztály s végül a férfi osztály. Elhelyezést nyert az új épületekben az operáló terem s a gyógyszerár is. Jóval később épült a laboratórium és az adminisztrációs épület, „Édesanya szakosztálya”, — a gyermekek nyelvén.

Dr. Cseszkóné ugyanis az első években a kórház mindenese volt, főképpen a kórház háztartását vezette. Később azonban az adminisztrációt és a pénzügyek kezelését vállalta csupán, amint a kórház növekedett.

— Édesapa volt az idealista, Édesanya a realista, — emlékeznek vissza a gyermekek. — Ha nem volt elég gyógyszer, Édesapa ideges lett. Édesanya csendesen azt mondta: „Várjunk a következő hajóra.” De okos asszony volt ő a világ szerint is. A gazdag kínaiaknak nagy számlákat küldött s ők azt nem is bánták. Szívesen kifizették. A szegény bennszülötteknek

pedig kicsi számlákat írt. Azok csak egy-két tojással tudtak fizetni. S mindenki boldog volt.

— „Mikor Édesapa ideges volt...” — szól a gyermeki visszaemlékezés. S elképzeljük, hogy a gondok között volt rá ok és volt rá alkalom. Ezek voltak azok a ritka alkalmak, mikor az orvos és felesége magyarul beszéltek! Amit környezetük nem értett. A környezet számára azonban az idegen nyelv nevetségesen hangzott. Tréfásan azt mondták rájuk: „Kínaiul beszéltek!” Persze mindenki tudta, hogy az orvosok „kínai” nyelve: magyar. Az új építkezés befejezése nagy örömük volt: alkalom több beteg befogadására. Jól felszerelt klinika, operáló terem modern műtőasztallal! Igazán boldogok voltak. S ott élték egész napjukat a kórházban, noha külön kényelmes lakásuk volt. De a gyermekek is úgy emlékeznek vissza ezekre az időkre, hogy „mi szinte minden nap orvosi tudományt és orvosi problémákat ettünk és ittunk”. Magánéletük nem sok volt. A sziget kicsi volt. Mindössze 7 vagy 8 európai család élt ott: a bíró, a helyettese és hasonlók. A szigetlakók között szintén a bíró volt a kulcsembert, de jó barátságban voltunk a szultánokkal és rádzsákkal is — írják a gyermekek. — A szultánok mohamedánok, a rádzsák keresztyének voltak. Társadalmi életünk partikból állt, amiket mi nagyon szerettünk.

A japánok a háború későbbi szakaszában szállták meg Indonéziát, elsősorban a nagyobb szigeteket, Jávat és Celebeszt, melyek fehér lakosságát — a németek, svédek, svájciak és természetesen a magyarok kivételével — internálták. „A missziós állomáson mi maradtunk egyedül az európaiak közül — mondja Emma —, mivel Édesapám orvos volt. Nagyon sajnáltuk azokat, akiket elvittek, noha nekik igazában jobb dolguk volt, mint nekünk, akik a szigeten maradtunk.”

— Japánok csak 2—3 hónappal azután jöttek a szigetre — hallgatjuk tovább Emma elbeszélését. — Az egyik, egy alacsony ember, Kamura, kísérleti gazdaságot alapított s benne európai zöldségeket termelt. A másik japán, Azakawa, aki nő volt, a japán kormány képviselője volt. Talán a kereskedelem és a rendőrség felügyelete volt a feladata. A harmadiknak, Ochi-nak indonéziai felesége volt, kb. velem egyidős, akinek az apja nálunk köztisztviselőben álló tanító volt és keresztyén.

— Eleinte békeességben éltünk. A japánok jöttek Édesapámhoz kezelésre — mondja tovább Emma. Kb. egy év múlva érkezett nagy cirkálókkal a japán hajóhad és katonaság szállta meg a szigeteket. A főember egy Kotani nevű 24 éves tiszt volt, apja japán, anyja amerikai. Csillagászatot tanult Tokióban és jól beszélt angolul. Mivel apám és anyám is beszéltek angolul, Kotani hadnaggyal könnyen megértették egymást. Ő volt az egész szigetcsoport parancsnoka. Hamarosan jó barátok lettek szüleimmel. Ők elkezdtek malájul

tanulni, nekünk pedig elrendelték, hogy japánul tanuljunk, napi egy órában. Nem volt nehéz. Az volt a cél, hogy minden családban legyen legalább egy valaki, aki tud felelni, ha japánul kérdezik. — Jól kijöttünk velük. A lakosság is. Apánk nem tanított bennünket arra, hogy bárkit is gyűlöljünk. Olykor partikat rendeztek, és előadásokat, történeteket mondtak, legendákat és némajátékokat adtak elő színpadon. Az előkelőségek s fontosabb emberek, köztük mi is, meg voltunk hívva ezekre. A műsor után megvendégeltek bennünket étellel, teával, limonádéval. Egész jól szórakoztunk. Ez a boldog világ mintegy két évig tartott.

— Azután a szomorú oldalával is megismerkedtünk a dolgoknak. A lopást azelőtt is büntették a szigeten, de csak börtönnel. A japánok a falu főterén végrehajtott nyilvános korbácsolással. Véresre verték a tettest. Borzasztó volt.

— Majd, mikor a flotta nálunk horgonyzott, bombázások következtek. Láttuk a kicsi embereket, amint hullottak a tengerbe. Sebesülten. Mi csak bambusszal kerített árkokban rejtőztünk. A templomharang gyors kongatása jelezte a repülőátadás kezdetét, a lassú kongatás a végét. A sebesülteket persze a kórházba hozták. Édesapa nem menekült el a bombázás elől. Maradt a szolgálata helyén. Mikor valaki meghalt, megszólalt a templom harangja. A harang egyre gyakrabban szólt. Rettentő volt. Édesapánk próbált küzdeni a betegségek ellen, de egyre nagyobb szűkében voltunk a gyógyszereknek. A malária ellen khinni kellett volna, de nem kaptunk. Rapájamagból és más kis, sötét levelű növényekből próbált házilag gyógyszert készíteni. Nekünk innunk kellett a keserű folyadékot, hogy megakadályozzuk a betegséget. Vazelin helyett tiszta disznózsírt használt a sebekre. A használt kötszereket kifőzte és újra használta. Szappan helyett hamuból lúgot főzött fertőtlenítésre.

— Volt olyan gondolat a családban, hogy elmegyünk Ausztráliába, míg nem késő. Volt is rá alkalom. De szüleim azt mondták: „Itt voltunk, míg a körülmények jók voltak. Itt maradunk, amikor rosszul mennek a dolgok.” De Apa azt mondta Anyának: „Te menj, ha szeretnél menni.” De ő ott maradt velünk együtt. Aztán elmaradtak még a hajók is. Elfogytak a legszükségesebb orvosságok. S akkor dr. Cseszkó elment segédmotoros, vitorlás kis csónakjával egész Manadóba, Celebesz fővárosába, hogy a japánoktól orvosságot szerezzen. Gondolta, személyes megjelenése talán segít s meg tudja velük értetni, mily nagy szükség van a gyógyszerekre. Békeidőben ilyen útra soha nem mentek csónakkal, csak teherhajóval. 1942—43-ban ő többször megtette az utat élete veszélyeztetése árán, a kis csónakon és mindig hozott haza, ha nemi is sokat, de egy-egy kevés gyógyszert.

Elkerülhetetlen volt, hogy dr. Cseszkóék keresztyén embersége összeütközésbe ne hozza őket a japán militarista nacionalizmussal. A megszálló hatalmasságoknak már az sem

tetszett, hogy a civil betegeket vagy háborús sérülteket egyaránt — nemzetiségre való tekintet nélkül, személyválogatás nélkül gyógyított. Tisztán érthetővé tette a doktor a japán hatóságoknak, hogy ő orvosi hivatásának erkölcsisége szerint segít mindenkin és gyógykezel mindenkit, akár fehér, akár fekete vagy sárga. Sok tekintélyes japánt is kezelt és meggyógyított, de orvosi segítséget nyújtott azoknak az amerikaiaknak és filippinóknak is, akik a harcok közben lezuhantak vagy sebesülten a partjaikra vetődtek. A helyzet csak kiéleződött az által, hogy a megszállóknak kijáró köteles tiszteletadásban taktikai hibákat követtek el. Pl. nem hajlongtak 45 fokos szögben, mint azt a japán etikett előírja, és nem tűzték ki a japán zászlót. Leginkább azonban azzal hívta ki a doktor a megszállók haragját, hogy az elhurcolt európaiaknak gyógyszert és élelmiszert csempészett be az internáló táborba egy kínai futár hölgy által, aki a táborparancsnokkal üzleti összeköttetésben volt. Ezért szakadt mindkettőjükre a temérdek megpróbáltatás, méghozzá egészen váratlanul.

Dr. Cseszkót 1944-ben egy áprilisi hajnalon felriasztották és — öltözni se hagyva időt — több politikailag gyanús emberrel együtt elhurcolták Celebesz fővárosába, Manadóba. A japán orvos, akivel pedig jó barátságban volt, nem tehetett semmit érdekében, mert nem akart ő maga is gyanúba keveredni. 1944 szeptemberében dr. Cseszkó Gyulát Tonsen Lanaba szállították, ahol súlyos politikai bűnözők számára volt internálótábor. Az élet ott igazán nehéz volt. A koszt nagyon silány, úgyannyira, hogy az orvos sokszor el sem fogadta. Egy alkalommal, mikor a szigetet bombatámadás érte, repeszdaraboktól ő is súlyos sérüléseket szenvedett a tarkóján és vállain. Igen sok vért veszített. A tondanai kórházba szállították, ahol gyógyulás jelei mutatkoztak rajta. Hirtelen azonban tetanuszt kapott. Tetanuszinjekciót kért, hogy önmagát kezelhesse, de megvonták tőle. Így halt meg 1945 márciusában.

Dr. Cseszkó elhurcoltatása után felesége vette át a kórház minden gondját. Barátaik Tahoenában húzódtak meg, mivel a japán propaganda megindult minden és mindenki ellen, ami és aki fehér. Ha a doktorné a piacra ment vásárolni, hihetetlen árakat kértek tőle zöldségért, élelmiszerért. Sok esetben az árus nem is szolgálta ki, azt mondta, portékája már el van adva. Amerre ment, gyanakvó pillantások kísérték. Akkor másfél órás víziúton Manganitoeba ment az ottani piacra, de ott is ugyanúgy fogadták. Mégsem adta fel a harcot, hogy kórháza betegeiről gondoskodják. Gyalogszerrel bejárta Boes, Angges, Lenganong és Ennomawhra falvakat, hogy élelmet szerezzen a kórház számára. Majd váratlanul a japán orvost, aki a kórházban is dolgozott, áthelyezték. Dr. Cseszkóné a parton állt s a hajó után, nézett, mikor hirtelen hazahívták. Mire hazaért, lakásukat rendőrség szállta meg s házkutatást tartottak. Megtiltották neki, hogy a házat elhagyja vagy szomszédokkal érintkezzen. Másnap hajnalban, éppen úgy, mint a férjét, őt is elhurcolták, és pedig Kempelbe. Azzal vádolták, hogy

adó-vevő rádiókészüléke van. Kínzásokkal akartak vallomást kikényszeríteni belőle. Azt akarták, vallja be, hogy a rádiót hol rejtegeti. Cseszkoéknak valóban volt egykor rádiójuk, de azt a japán megszállás első napjaiban elvették tőlük. Kétirányú rádiójuk pedig sohasem volt. A vallatás a legembertelenebb módon ment végbe. Gyakran szenvedett a fiatalasszony olyan súlyos verést, hogy eszméletét veszítette. Mikor magához tért, ugyanúgy folytatták a kínzást. Aztán egy padra kötözték, kezeit a pad alatt hátra kötve. Arcára rongyot borítottak s azt tengervízzel locsolták. Nem tudott lélegzeni. Mikor lélegzetet vett volna, tengervizet nyelt és szívott fel a tüdejébe. Gyomra, tüdije megtelt. S aztán ráültek a felpuffadt testre s kéjelegtek kínjában. A kínzásnak ez a módja igen-igen fájdalmas nemcsak akkor, amikor alkalmazzák, hanem napokon át azután is, és rettenetesen megviseli az egész szervezetet. Sok egyéb embertelen kínzást alkalmaztak rajta, csak hogy vallomást kényszerítsenek ki belőle a rádiókészülékről, ami neki sohasem volt. De ő erősen állt mind testében, mind hitében — így írja le hősiességét Scherrer svájci misszionárius. — Az egyik nap félholtra verték, másnap új bátorsággal nézett szembe rettentő sorsával. A börtönben, rabtársai legnagyobb csodálkozására, folytatta munkáját. Majd, hogy ettől a napi foglalatosságtól is megfosszák, hóhérai mindkét kezéről ujjait brutálisan letépték. Végre 1944. november 9-én jött el számára a szenvedésektől való megváltás órája, amikor a japánok, több sanghi-i vezető személyiséggel együtt lefejezték. A svájci misszionárius, aki kegyeletes megemlékezésében elmondja ezeket, hozzátézi: „Szerencsére dr. Cseszkónem tudhatott feleségének szenvedéseiről.” Ő akkor már internálótáborban volt Celebeszen, ugyancsak nehéz körülmények között.

Dr. Cseszkó Gyula jeltelen sírban nyugszik a celebeszi börtöntábor temetőjében. Felesége sírja fölé a szigetvilág népe márvány emlékkövet állított Sanghiban. Mindenki nagy tisztelettel emlékezik a magyar orvos-házaspárra, akik Krisztus szolgálatában a déltengeri szigetvilág népe között áldozták föl életüket, és mindannyiunk számára példaként világolnak. Az egyik megemlékezés zárószavai idekívánkoznak a maláj misszió magyar mártírjainak e kései koszorújára: Szervedesen át a dicsőségbe! (Ottawa, Kanada)¹

Tóth Kálmán

¹ Theologiai Szemle 28. évf. (1985) 6. sz. 357–359.

https://adt.arcanum.com/hu/view/TheologiaiSzemle_1985/?pg=312&layout=s&query=csezk%C3%B3

